

Hodnocení: 25 bodů – v závěru jako kdyby Vám už docházely síly; ze začátku to není špatné, jsou tam některá hezká místa; ale jak začnete psát o tom článku, je to příšerně zatěžkané hantýrkou, zle se to čte; řada drobnějších nedorozumění a formulačních nejasností v celém textu (k té purifikaci a hybridizaci byste měl daleko víc psát o tom, jak představitelé moderního světa vidí VZTAH mezi nimi, ne že jedno z toho /hybridy/ jakoby nevidí)

Adam Staveník

256321

Skrze laboratoře za přírodou a společností

Aneb proč věci nemluví?

(SOC400, seminární práce)

V této eseji bych rád shrnul hlavní témata a nastínil společnou linii Latourovu učebnice *Science in action* (1987), filozofie modernity, která se objevuje v knize *We have never been modern* (1993), a článku *When things strike back* (2000), který se zabývá sociálními vědami na přelomu tisíciletí.

Podle Latoura by Science and technology studies (dále jen STS) měly studovat vědu v akci, tedy sledovat ji ještě před tím, než se z faktů a přístrojů stanou černé skříňky. Nebo případně sledovat kontroverze, které mohou tyto černé skříňky znovu otevřít. Ukazuje tak, že místo pevných faktů existují černé skříňky, které nejsou trvalé ani přirozené, a proto podléhají riziku, že budou během budoucích kontroverzí znovu otevřeny. Latour se v *Science in Action* zabývá konstrukcí faktů, tj. jak ve vědeckých laboratořích (a nejen v nich) dochází ke vzniku sítí, které vzájemně propojují lidské a nelidské elementy. Klade přitom důraz na skutečnou praxi vědy, na to jak se dělá, nikoliv na to, co je vidět jako výsledek činnosti vědců. Podle té na první pohled viditelné a purifikované verze vědecké laboratoře objevují přírodu, zároveň při tomto procesu stojí mimo společnost, která je venku za hranicemi laboratoře.

Vědci však nejsou pouhými mluvčími přírody, protože pevnost toho, co mluvčí říká, závisí na souhlasu reprezentovaných a vše, co je reprezentováno, je součástí sítě, která navenek působí jako černá skříňka nebo kus přírody, který vědci v laboratoři objevili. Příroda je tak výsledkem uzavřených kontroverzí. Ale paradoxně po tom, co byly všechny kontroverze uzavřeny, se jeví jako jejich příčina, jako něco, co tu bylo vždy. Příroda tedy není pouze ta černá skříňka na konci, která vzniká až díky dlouhodobé stabilizaci a rozšiřování sítě.

Tento problém Latour dále rozvádí ve *We have never been modern*, když popisuje dva základní mechanismy modernity. Těmi jsou purifikace a translace. Purifikace se snaží vše očistit a rozdělit do čistých pólů, zejména pak přírodu a společnost. Naopak translace vytváří hybridy, kteří stojí mezi přírodou a společností. Zatímco předmoderní kolektivity se velmi zajímají o existenci hybridů, a proto jsou také velmi opatrné, co se ovlivňování a změny světa týče. Naopak moderní kolektivita díky purifikaci popírá existenci hybridů a necítí se tak v ničem omezena, protože vidí pouze stabilní a čistou přírodu a společnost, zatímco předmoderní kolektivity vidí hybridy jako mix přírodního, sociálního a božského. Toto moderní popírání purifikace vede paradoxně k ještě větší produkci hybridů a purifikace tak jde ruku v ruce s hybridizací. Ostatně to lze vidět i na vědeckých laboratořích. Čím čistší a tvrdší věda se uvnitř těchto laboratoří dělá, tím dále ven mimo laboratoře se musejí ostatní vědci vydat, aby zajistili nová spojenectví a tím pádem tak vůbec umožnili činnost těch uvnitř. Laboratoře by jinak vůbec nemohly fungovat nebo minimálně by nezvládly tak velké projekty, protože by jim jednoduše chyběly prostředky, spojení a přístroje. Proto nemůžeme jednoduše připsat celou odpovědnost za objevení nového prvku (vytvoření nové černé skříňky) jednomu člověku, popřeli bychom tím existenci všech těch věcí a lidí, jejichž zájmy bylo třeba srovnat a propojit, aby k něčemu takovému mohlo dojít.

Se stále větším množstvím hybridů rostou obtíže pro purifikaci a snahu je klasifikovat jako pouze přírodu, nebo společnost. Zde tak STS působí jako jeden ze zdrojů ohrožení modernity, protože skrze svoji činnost odkrývají působení hybridů v moderní kolektivitě. STS jsou tak bytostně nemoderní, protože ignorují rozdělení mezi přírodou a společností, na kterém modernita staví. V důsledku tohoto

zviditelnění hybridů dochází k upřednostnění kontinuity tam, kde moderní kolektivita vyžadovala zlom ve formě rozdělení na čistou přírodu a společnost.

Klíčovým pro porozumění modernitě je pochopení, proč moderní kolektivita vnímá sebe sama jako hluboce se lišící od kolektivit předmoderních. Jakoby mezi nimi měla existovat nějaká propast. V důsledku toho tak sami sebe vnímají jako jediné, kteří mají přístup k vědění, oproti ostatním, kteří jsou o věcech pouze přesvědčeni. Moderní kolektivita totiž podobně jako velké vědecké laboratoře díky proliferaci hybridů vytvořila velké sítě. Ty jsou velikostně téměř nesouměřitelné s těmi předmoderními. Velikost je však jediná příčina této asymetrie, která je viditelná pouze uvnitř laboratoří a moderní kolektivity. Za úspěchem moderní kolektivity tak stálo rozšíření jejích sítí, které bylo umožněno především díky popírání existence hybridů.

To, co Latour v *Science in action* popsal jako přístup STS, se v eseji *When things strike back* snaží rozšířit na celé sociální vědy. Ukazuje, že společnost je třeba vytvářet, konstruovat a jinak ustavovat, není to nic předem daného. Definice společnosti je tak výsledkem práce sociologických kateder, statistických úřadů a pochází z archivů, článků a dotazníků. V *Science in action* popisuje přístup, podle kterého je možné nezávisle studovat různé sítě a jejich rozpínání. V rámci toho tak nelze žádnému faktu nebo jiné entitě přiznat možnost toho, že by kouzelně mohl opustit síť, na které stojí jeho existence a v rámci níž obíhá a je vytvářen. Výsledky toho, co tvoří společnost, by tak zanikly, kdyby se dostaly mimo síť, které jsou nezbytné pro jejich přežití.

Sociální vědci ale často nakládají se společností jako s něčím, co je všudypřítomné. Děje se tomu tak, protože zaměňují údajně falešné věci za pravé objekty společnosti a snaží se tak dokázat, že aktéři jsou zaměřeni na nesprávné entity, zatímco pravý objekt podle nich vyvěrá ze společnosti. Ta ale není skrytým zdrojem kauzality, kterým je třeba vše vysvětlit. Naopak je třeba vysvětlit společnost, a to skrze mnoho malých věcí, které nejsou sociální, ale jsou asociovány jedna s druhou. Jedná se v podstatě o translační model, který Latour popisuje v *Science in action*, který sleduje dlouhé translace, kterých bylo zapotřebí pro přesvědčení jednotlivých aktantů, aby se spolu vzájemně asociovali a vytvořili tak řetězce asociací. Přístup sociálních vědců pak připomíná opačný, tedy difusní, přístup, který pracuje

s entitami, které vnímá jako pevně existující, a se skupinami, které mají dohromady tvořit společnost. Ty nejprve entitě odolávaly, ale nakonec jí přijaly. Podle translačního modelu však došlo pouze k rozšíření a stabilizaci sítí asociací, v důsledku čehož z nich mohla vzniknout černá skříňka. Víra ve společnost je v podstatě aplikací difusního modelu, který stojí na umělém rozdělení a purifikaci několika základních kategorií.

Jediné, co se sociální vědci zdráhají vysvětlovat, je příroda a přírodní vědy. V tomto čistém rozdělení je jasně vidět moderní původ sociálních věd. Problém je zde také v přístupu k objektivitě, který hledá situace, kdy objekty neodporují a nemohou mluvit do toho, co o nich sociální vědci říkají. Z tohoto pojetí objektivitě se však vytrácí samotné objekty, protože mají být redukovány na sociální síly a činitele, přitom však v hybridním světě hrají zásadní roli.

Podle STS tak věci nejsou pouze věcmi, ale dokonce mluví. Latour se snaží nastolit nový přístup k věcem, který s nimi nakládá jako s entitami, které mohou obohatit a spoluutvářet naši kolektivitu, a to jak směrem k přírodě ve formě objektů, tak i vstříc společnosti jako reprezentovaní občané. Tyto hybridy tak čekají, až v důsledku působení procesu stabilizace dostanou jednotu. To však až na jeho konci, nikoliv tedy na začátku, jak by se v moderní kolektivitě mohlo zdát. V modernitě došlo k velkému omylu, když byl výsledek zaměněn za příčinu. Moderní rozdělení na oblast věd přírodních a věd sociálních stejně jako na přírodu a společnost tak působí spíše jako výdobytek jednoho historického období.

Celkově je v těchto textech pro Latoura charakteristická snaha poukázat na problematičnost rozdělení na přírodu a společnost, a tím pádem tak odkrýt asociální povahu našeho světa a s ní související existenci hybridů, jejichž reprezentace je jedním z jeho hlavních témat. Latour se zde také snaží otevřít prostor pro STS. Nejprve o nich píše jako o přístupu ke studiu vědy, později jako o jedné z hlavních hrozeb pro modernitu a nakonec chce s jejich pomocí změnit pojetí sociálních věd.

Použitá literatura

LATOUR, Bruno (1987): *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes: Open University Press. 274 s.

LATOUR, Bruno (1993): *We have never been modern*. Translated by Catherine Porter. Cambridge: Harvard University Press. 157 s.

LATOUR, Bruno (2000): When things trike back: a possile contribution of 'science studies' to the social studies. *British Journal of Sociology*, 51 (1): 107-123